

Domokos Andrea¹

Református jogtudósok a bűnelkövetők neveléséről, valláserkölcsei tanításáról

Blaskó Bélával összefonódott szakmai pályafutásunk. Kezdődött mindez 1987-ben, amikor mindketten átvettük az ELTE jogi karán a diplománkat. 1994-ben folytatódott, amikor megtisztelt azzal, hogy a Rendőrtiszti Főiskola Büntetőjogi Tanszékén nemcsak kriminológiát, hanem büntetőjogot is oktathattam. Emlékszem az 1990-es évekre, amikor Pallagi Anikóval együtt hospitáltunk a Farkasvölgyi úton, körterembeli óráin. Anikóval fel szoktuk idézni ezeknek az előadásoknak a felejthetetlen hangulatát.

2008-ban recenziót írtam Büntetőjogi tankönyvről a Rendészeti Szemlében. 2011-ben megtisztelt azzal, hogy lektoráljam A büntetőjog előtörténete, eredete, kialakulása és fejlődéstörténeti vázlata az ókortól a 18. század végéig című áttekintő művét.

Ugyanazon a napon habilitáltunk a Károli Gáspár Református Egyetemen, habilitációs oklevelünket 2008-ban együtt vehettük át. 2010-ben kértem, hogy reformátusként csatlakozzon a Károli Gáspár Református Egyetem büntetőjogi oktatógárdájához, és ő ezt megtette.

Nagyszámú közös hallgatónk közül Madai Sándor tanszékevezető urat emelem ki, akit Blaskó professzor választott maga mellé Debrecenben, és akinek nyilvános PhD-vitáján 2009-ben bizottsági tagként vettem részt. 2012-ben Bíró Gyula, Blaskó professzor témavezetője, PhD-értekezésének nyilvános védésén opponensként jártam el.

Őszintén kívánom, hogy szakmai kapcsolatunk folytatódjék még legalább annyi ideig, amióta tart (minimum 33 évig). Őt Magát pedig Isten éltesse 120 évig szerető családjá körében!

A református jogász elődök a 19–20. század fordulóján, a 20. század elején megfogalmazták a humánus büntetőjog, a valláserkölcsei nevelés, az utógondozás szükségességét. A rabsegélyezés, a patronázs elsősorban a fiatalok bűnelkövetőkkel kapcsolatban merült fel. A gyermekvédelemben is fontos szerepet szántak ez idő tájt a patronázsnak, a veszélyeztetett gyermekek deviáncsá, bűnözővé válásának megelőzését várták tőle.

¹ Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Bűnügyi Tudományok Intézete, intézetvezető egyetemi tanár.

Tóth Lőrinc

Tóth Lőrinc kritizálta a kizárólag megtorlást, elretentést tartalmazó büntetőjogi szankciót. „A középkori durvaság, egészségtelen, tisztátlan, nyirkos, és féreglepte földalatti üregekbe zárta a bűnöst, s ott hagyta nehéz lánczokban rothadni, senyvedni. Ezzel elég volt téve a visszatörlésnek, a társadalom bosszújának, de semmi magasabb s nemesebb cél el nem éretett” (TÓTH 1889, 43.). Úgy ítélte meg, hogy a szabadság elvesztése már magában elég súlyos büntetés, s a társadalom védelme is megvalósul az elzárás által. Az igazságszolgáltatás további feladatát is magára kell vállaljon, amelyet szerinte mind az emberi, mind a keresztyéni kötelesség parancsol: a raboknak nevelésben, oktatásban is kell részesülniük.

Mind az oktatás, mind a lelkesítő munka szerepét kiemelte. A lelkesítő működését, a vallásos-erkölcsi oktatást az elítéltek megjavításának egyik fő eszközének tartotta – a rabok által végzett munka mellett. A feltételes szabadságra bocsátottak esetében is kiemelkedő szerepet szánt a lelkesítőknak, akik felkészíthetik a szabadulót az érényes, jó magaviseletre.

„Az erkölcsjavítást kétségkívül előmozdítja a célszerűen berendezett fegyverkönyvtár is, melyet az olvasni tudók igénybe vesznek” (TÓTH 1885, 14.). Például hozza az illavai könyvtárat, ahol imakönyvek, ismeretterjesztő munkák és szórakoztató irodalom is az elítéltek rendelkezésére állt.

A közvetítő intézetekben eltöltött időt, majd a feltételes szabadságra bocsátás intézményét a legmodernebb és a leghathatósabb intézkedések között tartotta számon (TÓTH 1885, 51.).

Az 1885-ben Rómában megrendezett Nemzetközi Börtönügyi Kongresszusról az Akadémia számára szakmai beszámolót készített (TÓTH 1886). A koldusok, csavargók deviáns magatartása és egyértelmű kriminális veszélyeztettsége nyilvánvaló volt a korabeli szakma számára. „A congressus óhaját fejezi ki: hogy a közsegélyezés oly módon szabályoztassék, hogy minden szűkölködő egyén biztosítva legyen az elérhetősére szükséges eszközök megtalálására nézve, de csak testi erejéhez alkalmazott munkája jutalmául, hogy az oly szegény, aki az e szerint szabályozott segélyezés dacára is kóborlásnak adja magát, s ennél fogva a törvény súlya alá esik, szigorúan büntetessék a dolgházakban teljesítendő, kötelezett munkára szorítás által” (TÓTH 1886, 67.).

A szabadult elítéltekről való gondoskodás megszervezése terén Tóth Lőrinc nemcsak az állam, hanem az egész társadalom, a civil szervezetek és az egyházak szerepét is hangsúlyozta. „A javítás s megmentés nemes, magas feladatát a büntető intézetek s az ezek eljárását szabályozó törvényhozás és kormány csak megkezdeni, előkészíteni tudja, de azt bevégezni, betetőzni főképp a felvilágosult s emberszerető társadalom feladata” (TÓTH 1886, 65.).

Igen előremutató gondolat, hogy nem kizárólag az elítéltekkel, hanem hozzátartozóikkal is kíván foglalkozni. „A fősúly mindig a polgárok önkéntes és szabad tevékenységére fektetendő. Főszerep jut ebben a különféle vallásfelekezetek lelkészeinek, tanítóinak (kik a magyar rabsegélyző egyleteknél távollétők által tündöklenek), egyesülve a községi előljárókkal. Innét keletkeznek azután a menházak, javító intézetek, a koldulás, kóborlás s az alkoholizmus ellen működő egyletek stb.” (TÓTH 1886, 67.).

A budapesti rabsegélyző-egylet által Kőbányán létrehozott menházat igen hasznos intézménynek tartja, mert „hidat képez a büntető intézetekből a becsületes életbe”, ahova az átjutás igen nehéz (TÓTH 1886, 75.).

Tóth Lőrinc szerint a legnagyobb baj az, hogy a társadalom nem igyekszik visszafogadni a börtönből szabadult foglyokat. „A legnagyobb akadályok a büntetések fő céljának elérése ellen abból a bizalmatlanságból s ellenséges érzelemből származnak, mellyel a polgárok magok a büntető intézetek s az azokból szabadult egyének iránt viseltetnek. Az annyi áldozattal fentartott, költséges intézeteket kárhozzatják, hogy nem képesek javítani, hivatkozva a visszaesések ijesztő nagy számára, s makacsul vonakodnak elhinni, hogy a volt rabok megjavulhattak” (TÓTH 1886, 77.).

Finkey Ferenc

Finkey a büntetés céljaként a megtorlást és a megelőzést egyenértékűként jelöli meg: „A büntetés célja eszerint általánosságban egyfelől az elkövetett büntetendő cselekmény jogi megtorlása, másfelől a jövőben várható hasonló tettektől úgy az egész közönségnek, mint a büntetéssel sujtottaknak visszatartása.” Egyetért a kor uralkodó vezéreszméivel, amelyek: „a megtorlás és a megelőzés, vagyis az egyéni felelősség és a társadalmi védekezés, az egyénítés és az emberiség” (FINKEY 1905, 395.). Már 1905-ben hangsúlyozta, hogy a büntetésnek mindig humánusnak kell lennie. A napjainkban meghirdetett differenciált büntetőpolitika kívánalma az ő munkáiban is megjelenik. Az első ízben a bűnözővel szemben enyhe szankciót kell alkalmazni, míg a többszörös visszaesők és a nagyobb súlyú bűncselekményeket megvalósítók esetében csak a szigorú büntetéseknek van fegyelmező és visszatartó hatása (FINKEY 1905, 393.).

Feladatként jelölte meg a súlyos bűncselekményt elkövető komoly büntetésekkel szemben a szigorítást. Másrészt pedig szükségesnek ítélte enyhébb büntetési nemek bevezetését a menthető indokból vétkezőkkel szemben. „A nagy büntetéseket, a ma úgynevezett közveszélyes büntettek elleni szigorú, kíméletlen fellépés, ezek lehetőleg ártalmatlanná tételére való törekvés, az emberiség elvének szem előtt tartásával – ellenben a kis büntetéseket, az alkalmi és erköl-

csileg romlott jelleműek enyhébb elbírálása s ezeknek a börtönbüntetéstől lehető megkímélése lesznek nézetem szerint is sokáig a jövő bűnügyi politikájának is a vezéreszméi” (FINKEY 1905, 468–488.).

Finkey is kiemeli, hogy a „legbölcsebb és leggyakorlatiasabb társadalomvédelem” az elhagyatott és erkölcsi romlásnak kitétt gyermekek megmenetése, a bűnöző réteg utánpótlásának a megakadályozása (FINKEY 1905, 474.). A pártfogó felügyelet fontosságát hangsúlyozza, úgy látja, hogy a fiatalkorúak „pártfogó-gondozás” alá helyezése jelentős nevelési és társadalomvédelmi eredménnyel járhat (FINKEY 1911, 59.).

1911-ben az Egyesült Államokban tett tanulmányi útjáról és a washingtoni nemzetközi börtönügyi kongresszusról tartott beszámolót az Akadémián. A börtönügyi kongresszusok deklarált célja nem annyira elméleti, tudományos kérdések megvitatása, hanem elsősorban a „börtönügy” gyakorlati eszközeinek, módjainak megbeszélése, a különböző nemzetek szakemberei közötti tapasztalatsere. Finkey tanulmányútja után úgy fogalmazott, hogy az észak-amerikai börtönügy és büntetőjog tanulmányozása szükséges és elengedhetetlen azok számára, akik a büntetőjog 20. század eleji fejlesztését, haladását munkálni kívánják. Az 1908-as Novella új intézményeinek megerősítését látja benne: „A próbára bocsátás, a fiatalok bírósága, a javító nevelőintézetek új szervezete, amelyeket részben egyenest Észak-Amerikából ültettünk át, részben az ottani minták figyelembevételével reformáltunk s melyek a magyar és az észak-amerikai büntetőjog rokonságát megteremtették, a mi új reformintézményeink helyessége és gyakorlatiassága még tisztábban és határozottabban áll előttem amerikai utam után, mint eddigelé” (FINKEY 1911, 274.).

A concordi Reformatoryban az etikai, politikai és szociológiai előadások után az intézetbe beutalt fiatalok megvitatták az előadások anyagát (FINKEY 1911, 268.). A *probation* rendszerrel kapcsolatban megjegyzi, hogy annak magyarországi megerősödése akkortól várható, amikor a pártfogó felügyelet „fizetési hivatallá” válik. A *juvenile court*, azaz a fiatalkorúak bírósága Finkey szemében rendkívül előremutató példa: „Legbecsesebb és bizonyára sokáig maradandó érdeme lesz az északamerikai büntetőjognak, hogy a fiatalkorúakkal való büntetőjogi elbánást teljesen új alapokra fektette” (FINKEY 1911, 291.).

Rendes akadémiai tagsági székfoglalója *A börtönügy haladása az utolsó száz év alatt* címet viselte (FINKEY 1930.). A nevelést és a munkát tartotta a speciális prevenció legfontosabb feltételeinek, meggyőződése volt, hogy a rabnevelés és a rabmunka a büntetés-végrehajtás sikerének zálogai.

Finkey, a megelőzési eszközökkel és az intézkedésekkel is foglalkozva, igen fontos dologra mutat rá: a büntetőjogi tudomány akkor tudja bizonyítani, hogy valóban társadalmi tudomány kíván lenni, ha a megelőzést intézményesen biztosítja. A másik tényező, amire felhívja a figyelmet, hogy a társadalom együtt-

működése nélkül nem létezik hatékony bűnmegelőzés. A büntetőjog tudománya „méltán hívja fel a társadalom figyelmét arra, hogy a bűnözés leküzdésében vegye ki a maga részét, vagyis a társadalom igyekezzék az önhibája által ejtett sebeket orvosolni s az államnak a bűnözés leküzdésére irányuló akciójában minden erejével segítségére siessen s azt anyagi erővel, és egyleti, testületi tevékenység útján támogassa e közérdekű s emberbaráti munkában” (FINKEY 1905, 469.).

Balogh Jenő

Balogh Jenő kezdeményezte a Csemegi-kódex első novelláris változtatását. A gyermek- és fiatalkorú bűnözők kezelése kapcsán írja, hogy „a társadalom altruisztikus érzésektől áthatott rétegeinek arra kell törekedniök, hogy az elhagyott, gyengébb, támaszra szoruló néposztályok és egyének ne hagyassanak magukra” (BALOGH 1909, 203.).

Társadalmi támogatás nélkül nem működik a fiatalkorúak bűnözésének megelőzése, szükséges a patronázs intézménye. A fiatalkorúak kriminalitásának növekedését nem deressel és nem bitófával kell visszaszorítani – mondja 1909-ben – hanem „a büntetést egészen mellőző nevelési eszközökre” van szükség. „A kolozsvári, elhagyott árva fiú [...] tudva és akarva lopott. [...] Enyhébb büntetést, néhány napi fogházat szabtak ki rá.” „A játszó gyermekek minnek vitték el a gyárnak felügyelet nélkül hagyott raktárából a kereket (avégből, hogy azt az utcán gurítsák)? A kötelesség parancsának követésére kellett volna magukat határozni, nem pedig az erkölcstelen hatások sugallata szerinti cselekvésre” (BALOGH 1909, 143.). Akár egy napi fogház is örök bélyeg marad rajta, „kitaszítja őt a tisztességes társadalomból”. „A patronage-tevékenység körében száz számba észleljük, hogy társadalmunk a fogházból szabadult, különösen a többször büntetett fiatalkorúval szemben mekkora bizalmatlansággal viseltetik!” (BALOGH 1909, 144.). Szerinte a teológus és a morálpedagógus munkája sokkal többet ér, mint a legnagyobb gonddal keresztülvitt börtönrendszer. „A jogász csak hálával emlékezhetik meg az ő munkásságukról; nem hivatott azt sem bírálni, sem kicsinyelni” (BALOGH 1909, 228.).

A bűnözés megelőzésében az államnak és az akkori önkormányzatoknak is nagy szerepet szánt Balogh Jenő. „Ide tartozik [...] a közjótékonyossági és a szegényügy szabályozása, a betegsegélyezés, a munkásbiztosítás stb.” (BALOGH 1909, 184.).

Azon állami intézmények, amelyek a valláserkölcsei nevelést, a szélesebb néprétegek oktatását és termelő munkára való alapos kiképzését biztosítják, a legfontosabb megelőző tevékenységet végzik el egyúttal (BALOGH 1909, 183.). „[P]usztán a vallás vagy az elvont ethika tanításaival nem lehet az elhagyott fia-

talkorúak megélhetését biztosítani”, azonban úgy ítéli meg, hogy önmagában a munkára nevelés sem elégséges a valláserkölcsei nevelés és az „akarat acélozása” nélkül (BALOGH 1909, 228.).

A 21. századi magyarországi börtönmisszió

Napjaink büntetőpolitikájában komoly szerepe van a bűnelkövető ember segítésének, amely végeredményben össztársadalmi érdek is, hiszen a további bűnelkövetés megelőzése a társadalom védelmét szolgálja. A társadalomba való visszatérés útján a civil szervezetek, az egyházak komoly szerepet tudnak vállalni. A törvényhozás felismerte, hogy a reintegráció – a büntetőeljárás megindulásától az utógondozás megszűnéséig – komplex feladat, amelynek rendeltetése – a társadalom és annak tagjai védelme érdekében – a társadalommal összeütközésbe került személy társadalomba történő visszavezetése, elismerésének elősegítése (BELOVICS–VÓKÓ 2014, 274.). A büntetés végrehajtása alatt megkezdett reintegrációs tevékenység az utógondozás szakaszában folytatódik tovább.

Jelenleg hatályos törvényünkben a büntetésvégrehajtás központi eleme az elítéltek visszavezetése a társadalomba. A szabadságvesztés büntetés végrehajtása alatt gyengülnek a társadalmi kapcsolatok, ezért is fontos a társadalomba való beilleszkedés elősegítése érdekében a reintegráció. A reintegráció éppen olyan fontos, mint a megelőzés és a büntetés. Ruzsonyi szerint „a reintegráció olyan ernyőfogalom, amely tartalmában – a különböző szakterületek tevékenységkörének megfelelően – jelentős különbségeket jelenít meg, ugyanakkor lényegi jellemzője, a kiszorult vagy marginalizálódott egyén közösségbe történő visszakerülésének elősegítése, minden esetben dominánsan érvényesül” (RUZSONYI 2014, 181.).

Az egyházaknak már a szabadságvesztés végrehajtása alatt is fontos szerepük van. Ruzsonyi Péter így ír erről: az egyházaknak a társadalom visszaváró üzenetét kell közvetíteniük, és képesek lehetnek a börtönön belül az emberi kapcsolatokat normalizálni. Konkrét célként megfogalmazható az evangelizáció, amely nem vallásgyakorlás, lévén elsősorban a vallás terjesztésére szolgál a vallást még nem követők számára. De ugyancsak célként fogadható el a terápiás jellegű beszélgetés, konfliktuskezelés vagy akár a szuicid prevenció (TIHANYI 2016).

Vóko György álláspontja, hogy a letöltendő szabadságvesztés által a társadalom meggátolja a bűnelkövető további közösségellenes cselekedeteit. Az alapvető problémára azonban csak az funkcionálhat hosszú távú megoldásként, ha a büntetés-végrehajtás nem kizárólag az erőszak és az önkény eszközöként fejt ki hatását (VÓKÓ 2001, 102.). Frivaldszky szerint szükséges célkitűzéseként kell hogy szerepeljen a fogvatartott belső megváltoztatása, illetve megszabadítása a bűntől (FRIVALDSZKY 2013, 34.).

A reintegrációs tevékenység keretében törekedni kell arra, hogy az elítélt szembesüljön az általa elkövetett bűncselekmény káros voltával, valós veszélyességével, és hogy igyekezzék annak következményeit lehetőség szerint enyhíteni. A tanulás, önképzés, munkavégzés, családdal való kapcsolattartás, művelődés, sportolás, a vallásgyakorlás mind támogatandó hatályos büntetés-végrehajtási kódexünk szerint. Az elítéltek reintegrációjának elősegítése érdekében a büntetés-végrehajtási szervezet igénybe veszi a Börtönlelkészi Szolgálat tevékenységét.

Az elítélt a Bv.-kódex 126. § (1) bekezdése alapján jogosult arra, hogy „lelkismereti és vallási meggyőződését szabadon megválassza vagy megváltoztassa, vallását gyakorolhassa”. Ezen szabályzás hatályba lépésével a jogalkotó törvényi szintre emelte korábbiakban csak rendeleti szinten rögzített szabályokat, és fontos alapjogként deklarálta a fogvatartottak szabad vallásgyakorláshoz való jogát (ANTALÓCZY 2014, 21.).

A (2) bekezdés rögzíti, hogy „a bv. intézetben minden elítélt számára lehetővé kell tenni, hogy az egyházi személy, a vallási tevékenységet végző szervezet vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagja, az egyházi jogi személy vagy a vallási tevékenységet végző szervezet által megbízott más személy általi gondozásban részesülhessen”.²

A (3) bekezdés alapján „az elítélt magánál tarthatja a vallása gyakorlásához szükséges könyveket, írásos anyagokat és kegytárgyakat. A kegytárgyak vallásgyakorláshoz való szükségességének megállapításához az adott egyházi személy és vallási tevékenységet végző szervezet vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagjának állásfoglalása kérhető”.³

Az idézett szabályzásból kitűnik, hogy mind a büntetés-végrehajtási intézetek életében, mind a fogvatartottak személyes szükségleteinek vonatkozásában elismerik a vallásos tanítás és a gyakorlat fontosságát (ANTALÓCZY 2014, 21.).

Az elítéltek vallásgyakorlására vonatkozóan speciális szabályokat a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírásg helyébe lépő elzárás végrehajtásának szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet rögzíti.

E szerint a büntetés-végrehajtási intézetben a fogvatartott ellenőrzés nélkül tarthat kapcsolatot egyházi személlyel, a vallási tevékenységet végző szervezet vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagjával, valamint az egyházi jogi személy vagy a vallási tevékenységet végző szervezet által megbízott személlyel. A kapcsolat felvételét bármely fél kezdeményezheti. Az elítélt vallásának gyakorlása kapcsán kérelmezheti, hogy vallásának megfelelő élelmzésben részesüljön. A rendelet rögzíti, hogy a vallás gyakorlásának módja nem sértheti a fogvatartás rendjét és biztonságát.⁴

² Bv.-kódex 126. § (2) bekezdés.

³ Bv.-kódex 126. § (3) bekezdés.

⁴ 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 110. §.

A börtönlelkészi szolgálat feladatait a 8/2017. (VI. 13.) IM rendelet⁵ szabályozza. A reintegráció vonatkozásában különös jelentőséggel bír a szabadságvesztésre ítélték segítése a szabadulás utáni beilleszkedéshez támogatást nyújtó vallási közösségekkel, és ezek intézményeivel való kapcsolatfelvétel, illetve közreműködés az utógondozásban.

Tihanyi szerint a sikeres reintegrációból az egész társadalom profitál. Az új Büntetés-végrehajtási Kódex a reintegráció szolgálatába rendeli a börtönlelkészetet. A börtönlelkészi szolgálat a reintegráció társadalmi céljának megvalósulása érdekében állami keretek között végzett egyházi szolgálat. Az egyházi szervezetek jelentősen támogatják a büntetés-végrehajtási szervezet reintegrációs céljainak elérését. A hit, a vallás a szabadságvesztésüket töltő fogvatartottak életében reményt és megnyugvást jelent. Egyúttal beemeli és lehetővé teszi a börtönlelkészek bevonását az utógondozásba (TIHANYI 2018, 217–232.).

A börtönlelkészek szerepfelfogását interjúkban kutatta Tihanyi, és közös álláspontjuk az volt, hogy a lelkészt nem lehet nevelőnek vagy pszichológusnak tekinteni, hanem olyan személynek, aki Isten szolgálatában állva az evangéliumot hirdeti. A lelkészek céljuk elérése érdekében alkalmazkodnak börtöngyülekezetük kulturális sajátosságaihoz, ezért a vallási üzenetet lefordítják a börtönkultúra nyelvére. Céljaik megegyeznek a Büntetés-végrehajtási Kódexben megfogalmazott reintegrációs célokkal, amennyiben a vallás tanításainak elfogadása egyben a fogvatartottak értékrendszerében beálló változást is jelent, és így elkerülik a visszaesővé válást (TIHANYI 2019, 27.).

L. Molnár István, az elhivatott lelkész, 2015-ben így nyilvánult meg a börtönben betöltött szerepéről: „Ma a lelkészt egy kicsit pszichológusnak tekintik és egy kicsit nevelőnek is, viszont ezekkel elveszíti a lelkészi hatását. Lehet, vannak olyan elképzelések, hogy segítsük a reintegrációt, de azt hiszem, hogy a bent lévők még a családba történő integrációt sem tanulták meg. Nem tudják, mit jelent családban élni. Először integrálni kell a családba, nem pedig reintegrálni.” Igen jól érzékeltette a valódi feladatot, amely nem lehet az állam által meghatározott reintegrációs tiszti szerepkörhöz hasonlatos, jóval több annál, örök szerep, amelyet a református lelkész helytől, időtől függetlenül betölt.⁶

⁵ 8/2017. (VI. 13.) IM rendelet a börtönlelkészi szolgálatról és a börtönmissziós tevékenységről.

⁶ Tizenöt éves a börtönlelkészi szolgálat. Kerekasztal-beszélgetés lelkészekkel a szolgálatukról (2015).

Irodalomjegyzék

- ANTALÓCZY Péter (2014): A vallás szerepe a fogvatartottak reszocializációjában. *Börtönügyi Szemle*, 33. évf. 4. sz. 19–27.
- BALOGH Jenő (1909): *Fiatalkorúak és büntetőjog*. Budapest, Athenaeum.
- BELOVICS Ervin – VÓKÓ György (2014): *A büntetés-végrehajtási törvény magyarázata*. Budapest, HVG-Orac.
- FINKEY Ferenc (1905): *A magyar büntetőjog tankönyve*. Budapest, Politzer.
- FINKEY Ferenc (1911): *Az északamerikai büntetőjog mai vezéreszméi és reformintézményei*. Budapest, MTA.
- FINKEY Ferenc (1930): *A börtönügy haladása az utolsó száz év alatt*. (Értekezések a filozófiai és társadalmi tudományok köréből.) Budapest, MTA.
- FRIVALDSZKY János szerk. (2013): *A jogfilozófia alapvető kérdései és elemei*. Budapest, Szent István Társulat.
- RUZSONYI Péter (2014): Kriminálpedagógia és az új Bv. Kódex. In DEÁK Ferenc – PALLO József szerk.: *Börtönügyi kaleidoszkóp. Ünnepi Kötet Dr. Lőrincz József 70. születésnapja tiszteletére*. Budapest, Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa.
- TIHANYI Miklós (2016): *A vallásszabadság különös alanyainak jogi lehetőségei*. PhD-értekezés. Pécs, PTE ÁJK Doktori Iskola. Elérhető: <https://bit.ly/3aumkff> (A letöltés dátuma: 2019. 10. 01.)
- TIHANYI Miklós (2018): A börtönlelkészi szolgálat működése. A vallásszabadság jogának szervezeti keretei a büntetés-végrehajtási intézetekben. *Iustum Aequum Salutare*, 14. évf. 3. sz. 217–232.
- TIHANYI Miklós (2019): *Bűn – Hit – Szabadulás. A vallás szerepe a büntetés-végrehajtásban*. Budapest, NKE. Elérhető: <https://bit.ly/2XWMfqO> (A letöltés dátuma: 2020. 04. 20.)
- Tizenöt éves a börtönlelkészi szolgálat. Kerekasztal-beszélgetés lelkészekkel a szolgálatokról (2015). *Börtönügyi Szemle*, 34. évf. 3. sz. 70–86.
- TÓTH Lőrinc (1885): *Fegyházi tanulmányok I. Az Illavai Fegyház*. (Értekezések a Társadalmi Tudományok köréből.) Budapest, MTA.
- TÓTH Lőrinc (1886): *Emlékezések a Nemzetközi Börtönügyi Kongresszusra Rómában 1885. (Nov. 16–24.)* (Értekezések a Társadalmi Tudományok köréből.) Budapest, MTA.
- TÓTH Lőrinc (1889): *A visszaesés okairól s óvszereiről*. (Értekezések a Társadalmi Tudományok köréből.) Budapest, MTA.
- VÓKÓ György (2001): A büntetés-végrehajtás időszerű kérdései. *Jura*, 7. évf. 1. sz. 94–102.